

Posudek na disertační práci Mgr. Branislava Heribana „Židovské spolky v ČSR 1919-1939 so zameraním na Bratislavu“

Doktorská práce Branislava Heribana si klade za cíl zmapovat všechny dostupné informace k židovským spolkům na Slovensku se zvláštním zaměřením na Bratislavu. Jedná se o téma málo zpracované, jehož důkladná analýza by byla jistě mohla přispět k lepšímu prozkoumání jak židovských dějin na Slovensku, tak i etnicky pluralitní společnosti v Bratislavě a jinde. Je nepochybné, že rozbor spolkové činnosti je jednou významných cest, jak zkoumat a hodnotit identitu, míru integrace či světonázorové proudy uvnitř židovské společnosti a v její interakci s většinovou společností. Bohužel předložená disertace vzbuzuje významné pochyby ohledně kvality výzkumu, argumentace, metodologie a použitých pramenů.

Z pramenného hlediska je Heribanova práce založena téměř výhradně na spolkové agendě Policejního ředitelství v Bratislavě uložené v Národním archivu. Ačkoli nelze než souhlasit s tím, že každá studie o židovských spolcích na Slovensku bude nutně trpět nedostatkem či obtížnou dostupností pramenů, které byly často za druhé světové války či poté zničeny, lze si přesto klást otázku, zda k bratislavským spolkům nelze nalézt více, a to zejména memoirové literatury a oral history pramenů (autor využívá pouze rozhovory nahrané Nadací Milana Šimečky). Stejně tak autor nevyužívá dostatečně československých židovských periodik (např. *Selbstwehr*, *Židovské zprávy*, *Židovské noviny* atd.), v nichž by pravděpodobně bylo možné nalézt doplňující informace. Autor sice některé z těchto listů cituje v bibliografii, ale z textu a poznámek pod čarou nelze zjistit, že by z nich zásadním způsobem čerpal. Přitom i pouhým náhodným nahlédnutím do těchto listů lze zjistit, že nejen poskytují informace o činnosti židovských spolků na Slovensku, ale také že je na jejich základě tuto spolkovou činnost možné zasadit do širšího kontextu činnosti židovských světonázorových proudů. Nabízí se také otázka, zda by v místním (nežidovském) tisku nebylo možné vyhledat více o spolcích a jejich činnosti. Dále je třeba vzít v úvahu, že archivní prameny k činnosti spolků není možné čerpat pouze ze spolkové agendy, ale také z ostatních archivních sbírek (např. dokumenty o činnosti pomocných organizací podporujících uprchlíky je možné najít ve fondech různých ministerstev a pravděpodobně i krajinského úradu).

Z textu je patrná velmi malá znalost židovských dějin a nuancí židovských světonázorových proudů či organizací v meziválečném období – tato mezera je znát také v bibliografii, kde chybí i zcela zásadní publikace (např. *The Jews of East Central Europe Between the World Wars* Ezry Mendelsohna). Většina knih a článků uvedených v bibliografii není v práci příliš citována a nezdá se, že by autorovi pomohla doplnit nutný kontext. Doufám, že pouze nízké úrovni pramenné kritiky lze přičíst citování rasistického webu www.metapedia.org v seznamu internetových pramenů.

Za významný problém považuji také nejasnou definici židovského spolku, neboť zde nejsou popisovány pouze spolky, jež se samy jako židovské označovaly, ale také zednářské lóže s vysokým podílem židovských členů či antroposofický Spolek Rudolfa Steinera. Podle mého názoru by bylo vhodné jasně vymežit, zdali je tématem práce podíl Židů na spolkové činnosti obecně nebo existence a působení spolků, jež sebe samy definovaly jako židovské a řadily se do některého z proudů v židovské společnosti. Kladu si též otázku, zda v představené paletě spolků nechybí řada

humanitárních a pomocných organizací (a též nadací) provádějících sociální práci, podporující uprchlíky, chudé studenty, apod. S tím ovšem souvisí otázka, zda by nebylo vhodné židovské spolky analyzovat dohromady s židovskými náboženskými obcemi. V následujících bodech uvádím zástupně příklady mnoha dalších drobných chyb či zjednodušených tvrzení:

- Tradicionalistické židovské náboženské obce se nazývaly "status quo ante", nikoli "status quoante" (s. 21 a dále).
- Zentralstelle für jüdische Auswanderung se češtině (a předpokládám i slovenštině) nazývala Ústředna pro židovské vystěhovalectví (ne Centrálny úrad pre Židovsku emigráciu, s. 115).
- Pouze zmiňuji časté chyby v německých názvech a citátech (např. s. 160).
- Hovořit o tom, že Židovská ústředná úradovňa byla organizačním dědicem Židovské strany (s. 169), považuji přinejmenším za zjednodušené: zde by bylo nutné elementy (dis)kontinuity lépe vyargumentovat.
- Za záměnu příčiny a důsledku považuji větu: "HSLŠ začala koncom dridsiatich rokov využívať zlé slovensko-židovské vzťahy vo svojej politickej rétorike." (s. 182)

Celkově je možné Heribanovu práci hodnotit jako pasivní reprodukci informací nalezených ve fondu bratislavského policejního ředitelství. Jeho spolková agenda standardně obsahuje zejména formálie (schvalování stanov, změny ve vedení spolků atd.) a v lepším případě hlášení o schůzích. Proto se dozvídáme, kdy byly které stanovy vráceny pro formální nedostatky, v kterém patře se spolek scházel, kolik šálků měl k dispozici a kdo byl oficiálně veden v jeho výboru (atd.), ale již jen velmi málo o skutečné činnosti spolků. Bohužel je též nutné konstatovat, že autor prokazuje jen velmi omezenou schopnost získané informace syntetickým způsobem utřídit, kontextualizovat a analyzovat. Stejně tak práci chybí zakotvení v jakýchkoli teoretických přístupech k židovské identitě, k židovským spolkům či organizacím či vymezení se vůči existujícím pracem. Tato práce by měla cenu spíše jako soupis archivních pramenů k židovským spolkům, jež jsou dostupné ve spolkové agendě bratislavského policejního ředitelství.

Pokud se od disertace očekává nejen reprodukce pramenů, ale také jejich kritická analýza a schopnost zasazení do širšího kontextu, pak bohužel tato práce jako doktorská neobstojí. K obhájení ji proto nedoporučuji.

Michal Frankl